ZOZOLATA

tweemaandelijks stripinformatieblad gratis juni/juli 1990 week 23 t/m 31

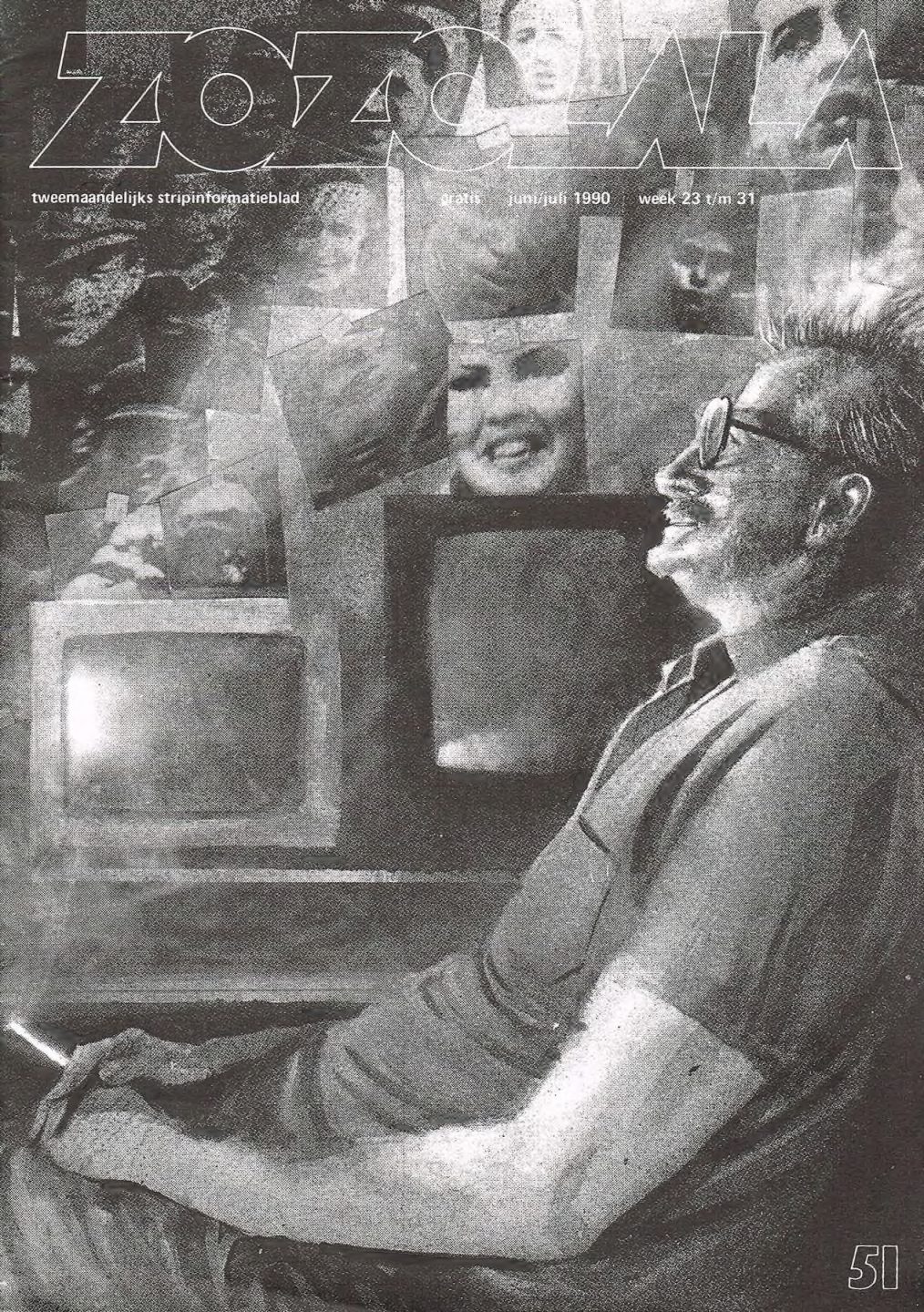

OP ONZE VOORPLAAT: De naamloze hoofdpersoon uit *Signal to Noise*, een strip van Dave McKean en Neil Gaiman over een filmmaker die -met nog enkele maanden te levenzijn laatste film voorbereidt.

Redaktioneel

The day after. Oftewel: de krant van maandag. Lekker dun, want geen hond heeft natuurlijk dan al die dikke zaterdag-pil uit. Met andere woorden: welkom in ZozoLala 51, lekker dun na dat mooie feestnummer 50. Nog bedankt voor jullie waarderende reakties. Nog niet erg veel, en dat heeft *twee* redenen: primo, wij krijgen nooit veel reakties, positief of negatief (maar ach, alles went) en secundo, geen hond heeft natuurlijk nu al... inderdaad.
Voorts kunnen we trots melden dat de oproep voor lay-outers *twee* reakties heeft opgeleverd. Bij deze verwelkomen wij Sigge Stegeman en Marije Bijl.
Dan moeten wij *twee* zaken verduidelijken. Het eerste betreft een illustratie van onze huistekenaar Hedmondster in ZL 50 (pag.32), waaruit minder oplettende lezertjes zouden kunnen afleiden dat wij iets tegen Joost Swarte zouden hebben. Hoewel de woordkeus beter had gekund, zouden wij dát toch wel een vrij domme conclusie vinden. Het tweede betreft Gerard Leever, maar dat lees je op pagina 14.
Wat verder in dit nummer? Allereerst een interview met Dave McKean, die in menig comics-top-3 lijstje zal voorkomen. Lekker veel illustraties, niet als bladvulling -we hebben zelfs moeten schiften, want die knul maakt zôveel mooie prentjes... Daarnaast natuurlijk onze vaste rubrieken. De StripVoorspelling valt je misschien tegen, maar dat moet je onderhand toch wel weten: zomertijd = komkommertijd! Dan even de stand van zaken betreffende de *twee* puzzels in ons vorige nummer. Tot onze niet geringe verbazing kon onze brievenbus de inzendingen nauwelijks verwerken. Wel *twee* oplossingen voor het Stryptogram kwamen binnen. En dan het telefoon-raadsel: welgeteld... uh... nul oplossingen. Misschien heeft de kwaliteit van de inzendingen van vorige keer jullie wat kopschuw gemaakt, maar bedenk: bij zo'n klein aantal inzenders maak je al gauw een goede kans. Dus kom op, vergeet die vakantie, pijnig je hersens, plunder je boekenkast, tiranniseer je omgeving, maar stuur in!

WW

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH Zwolle
(038-221077)

DE BOEKENWURM
Corneliuslaan 22
6413 GT Heerlen
(045-228082)

BOES
Lievevrouwestraat 33
4611 JJ Bergen op Zoom
(01640-59366)

BOLSTER
Koninginnesingel 43
5911 KD Venlo
(077-544069)

ERMO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

ZEER UITGEBREIDE SORTERING STRIPS!!
BOEKHANDEL EN LEESBIBLIOTHEEK
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a, Schiedam
010 - 426 25 84
Nieuwstraat 3, Delft
015 - 14 44 90

BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP Alkmaar
(072-121916)

DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC Leiden
(071-126404)

FRANKA
Torenstraat 9 (Torenpassage)
4811 XV Breda
(076-214153)

HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR Hoorn
(02290-18823)

de Noorman
stripboek
handel
KONINGSTRAAT 43
6811 DK ARNHEM
TEL. 085 - 420809

NOORD
1e Middellandstraat 110-C
3021 BH Rotterdam
(010-4258756)

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 JX Rotterdam
(010-4664368)

DE NOORMAN
Koningstraat 9
6511 LA Nijmegen
(080-228146)

OBELIX
Ten Katestraat 26-A
1053 CG Amsterdam
(020-855100)

PANDA
Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage
(070-635950)

PAULUS DE BOSKABOUTER
Verdronkenoord 62
1811 BG Alkmaar
(072-126041)

PEP
Oude Aa 1
5701 PZ Helmond
(04920-49222)

HET PERRON
St. Janstraat 3
4331 KA Middelburg
(01180-34747)

PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR Utrecht
(030-318472)

PLAATJES-BOEKJES
Herenstraat 77
1211 CA Hilversum
(035-233646)

DE RAT
Korfmakersstraat 3
8911 LA Leeuwarden
(058-151600)

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 78
1052 XH Amsterdam
(020-842923)

SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ Dordrecht
(078-142012)

SNOEK
1e van Swindenstraat 545
1093 LC Amsterdam
(020-6684764)

SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS 's Hertogenbosch
(073-145530)

TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN Tilburg
(013-358319)

DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK Apeldoorn
(055-427202)

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
(010-4331710)

ZozoLala-stripwinkels in België

ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 Geel
(014/58.43.80)

BREDERO
Statiestraat 72 A
2400 Mol
(014/31.84.61)

CARAPACES
Parijsstraat 16
3000 Leuven
(016/22.58.40)

DE GALLIËR
Beekstraat 46
3800 St. Truiden
(011/67.17.39)

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 Leuven
(016/23.55.86)

IDEE FIKS
A. Dansaertstraat 88
1000 Brussel
(02/512.61.52)

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 Antwerpen
(03/234.23.47)

PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 Gent
(091/27.70.86)

SLOEBERKE
Zwevegemstraat 11
8500 Kortrijk
(056/21.96.68)

DE STRIEP
Katelijnestraat 42
8000 Brugge
(050/33.71.12)

DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 Halle
(02/356.15.89)

TISTJEN DOP
Paterstraat 120
2300 Turnhout
(014/42.88.29)

WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 Hasselt
(011/22.82.00)

Dave McKean:
'Ik hou niet van superhelden'

Wiel Weijers

Waar ben ik aan begonnen? Hoe heb ik ooit kunnen zeggen dat ik dit zou doen? Stel je voor: je gaat voor de eerste keer naar Angoulême, en daar zul je je eerste interview houden. Met iemand als McKean nog wel. En juist hij stelde me snel gerust. Het is een heel eenvoudige knul zoals jij en ik; aardig, bescheiden en beschikkend over een gezonde dosis zelfkritiek. Eigenlijk is er maar één verschil: hij kan prachtige strips maken.
Mocht de comics-scene je niet interesseren, dan ken je hem waarschijnlijk alleen van de driedelige strip *Black Orchid*, het enige dat tot nu toe van McKean in het Nederlands verschenen is, buiten zijn bijdrage aan *Doorbraak* (beide bij uitg. Juniorpress/Baldakijn). Misschien moet je toch eens de comics-hoek van your local dealer doorschuimen en zoeken naar zijn eerste strip *Violent Cases* (op scenario van Neil Gaiman), of naar zijn succesvolle Batman-verhaal *Arkham Asylum* (op scenario van Grant Morrison). Daarnaast tekende hij korte strips voor o.a. het Engelse blad A1, illustreerde hij een roman, maakte diverse boekomslagen, doet hij aan 'gewone kunst' en speelt muziek. Een veelzijdig baasje.

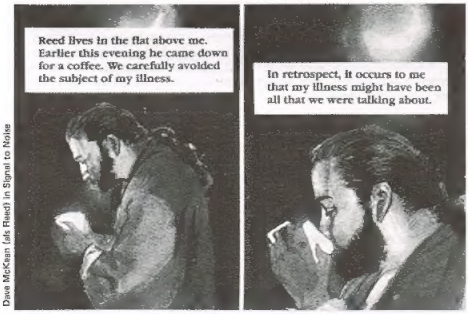
Reed lives in the flat above me. Earlier this evening he came down for a coffee. We carefully avoided the subject of my illness.
In retrospect, it occurs to me that my illness might have been all that we were talking about.

Dave McKean (als Reed) in Signal to Noise

Dave, hoe voelt het aan om wereldberoemd te zijn in stripland?
Nou, euh, ik voel me in het geheel niet wereldberoemd. Eigenlijk ben ik verbaasd dat iemand in Europa ook maar iets gezien heeft wat ik gemaakt heb, dus 't is 'n beetje een verrassing om hier in Angouleme te zijn. Het is ook erg vreemd in dit wereldje, dat je 350 dagen per jaar in je eentje aan je tekentafel zit, en de andere twee weken wil plotseling iedereen met je praten. Erg vreemd dus.

Ik heb de indruk dat je dit succes van de ene op de andere dag gekregen hebt. Klopt dat?
Op het moment dat je het meemaakt, voelt het nooit zo aan. Maar ik heb vier jaar kunstacademie gedaan en toen heb ik *Violent Cases* gemaakt, en daar was ik tevreden mee. Dus op 'n bepaalde manier was m'n eerste boek al een succes. Maar het kostte wel vier jaar kunstacademie en een jaar daarna om het ding eruit te krijgen, hetgeen volgens mij knap langzaam is.

Ben je bekend met de zogenaamde traditionele Europese strip?
Ik denk het wel. Maar ik ben niet zeker wat een traditionele Europese strip is.

Strips van mensen als Hergé, Franquin en zo.
Niet erg. Natuurlijk ken ik Kuifje. Maar die heb ik eerlijk gezegd nooit gelezen. Anderen, zoals Moebius, Tardi, Bilal, dat zijn Europese tekenaars waar ik veel bekender mee ben.

Die zijn nauwelijks traditioneel te noemen, omdat ze (met uitzondering van Moebius/Giraud) pas sinds de jaren tachtig, late jaren zeventig strips maken.

Ik ken ze wel, maar blijkbaar kijk ik er als Engelsman op een heel andere manier tegenaan, ook al omdat ik er zo weinig van zie. En het eerste dat ik ooit van Jean Giraud heb gezien was *De hermetische garage van Jerry Cornelius* en *Arzach*. Ik had geen idee van wat hij daarvoor had gedaan.

In je werk is er niks van te zien, maar is er op het continent een bron van inspiratie voor jou?
Het is eigenlijk een kruising. Ondanks het feit dat we deel uitmaken van Europa, spreken we in Engeland dezelfde taal als in Amerika. Daardoor is onze cultuur zeer verbonden met de Amerikaanse. Ik heb het gevoel dat we het beste van twee werelden krijgen. Zo heb je in Amerika kunstenaars als Kent Williams en Bill Sienkiewicz, die volgens mij prachtig werk maken. En in Europa heb je mensen als Mattotti, Tardi, José Muñoz. Dus kan ik zo ongeveer pakken waarvan ik denk dat het de beste elementen van de twee werelden zijn.

Samengevat zijn jouw belangrijkste inspiratiebronnen het werk van Mattotti en Sienkiewicz?
Om te beginnen zeker. Maar aan de andere kant hebben we allemaal andere dingen waar we door geraakt worden. Maar de inspiratie om strips te gaan maken kwam zeker uit het zien van dat soort werk.

Tussen haakjes, ken je ook Nederlandse namen?
Welke nationaliteit heeft Andreas?

Oorspronkelijk de Duitse, nu de Franse.
In dat geval niet. In feite zou ik er misschien wel kennen, maar het is me een beetje mistig waar ze allemaal vandaan komen.

Dat ligt misschien ook een beetje aan ons kleine taalgebied.
Oh, we krijgen zó al zo weinig Europese strips, zelfs Franse zoals Bilal, die pas onlangs vertaald is. Mijn persoonlijke favoriet is Mattotti, en ook daarvan is nog maar één boek in het Engels vertaald. En ik heb al de andere (vijf), maar ik kan ze niet lezen, het is gewoon frustrerend.

Je zou kunnen zeggen dat er een zekere ontwikkeling in je werk zit, wat betreft je materiaalgebruik. Black Orchid *lijkt traditioneel in die zin dat je*

Poster van Arkham Asylum

daar pen, inkt en kleuren gebruikt, in Violent Cases *heb je diverse oude foto's en posters gebruikt, en in* Arkham Asylum *verschijnen allerlei soorten spullen. Waar moet dat naartoe? Een strip zonder de 'traditionele' materialen? Een heuse drie-dimensionele strip?*
Nou, eigenlijk was *Violent Cases* er vóór *Black Orchid*, en ook voor *Signal to Noise*, dat tot nu toe alleen in het Engelse blad 'The Face' is voorgepubliceerd. En die staan veel dichter bij mijn eigen, persoonlijke schilderijen en illustraties.

Als er überhaupt een lijn is, wordt die inderdaad steeds meer drie-dimensioneel. En nu werk ik aan een twee-paginastrip voor het 'Berlijnse Muur'-boek (in Nederland verschenen onder de titel *Doorbraak*;

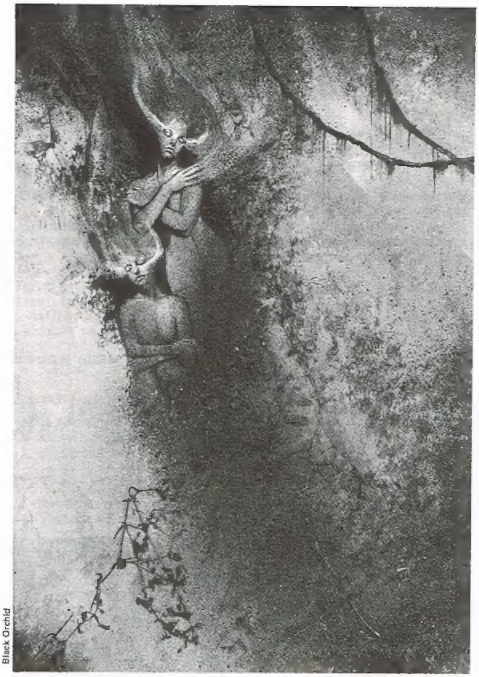

Black Orchid

WW). Dat wordt ook uitgegeven door 'n Duitse uitgever, en die stopt het in kleine doosjes. Erg raar.
Maar ik heb meer drie-dimensioneel werk gemaakt, en dat is 'n manier om tewerk te gaan. Maar de volgende strip die ik denk te gaan maken, Cages, grijpt terug op het erg eenvoudige, enkel penseel, pen en inkt, zwart-wit werk met een paar grijze tinten erin. Dus echt vereenvoudigen. Je weet wel, experimenteren, allerlei richtingen inslaan.

Dus de lijn die ik dacht te zien, is er niet echt?
Er is zeker wel een beetje lijn, in zoverre dat het in het begin allemaal nogal vlak, op de oppervlakte was, met geaquarelleerde kleuren, en het werd zeker steeds meer textureel, drie-dimensioneel. Maar het doet een beetje raar aan, om dat met strips te doen, omdat het teveel de aandacht naar zich toe trekt. Ik wil nu proberen iets eenvoudigs te maken.

Dat zou inderdaad een punt van kritiek kunnen zijn op Arkham Asylum: prachtig om te zien, maar het verhaal is niet bepaald van hetzelfde niveau.
Dat is zeker waar, maar die manier van tekenen heeft de neiging nogal makkelijk te verwarren, en dat is niet altijd de beste manier om een verhaal te vertellen. Ik maak pas drie jaar strips en ik ben al op een punt aangekomen waarop ik de zaken eens rustig moet bekijken en zien uit te vogelen wat goed was en wat niet, en van daaruit proberen verder te komen.

Waar staat iemand als jij op het punt van kritiek. Bruikbaar? Onzin?
Da's moeilijk te zeggen. De strip-pers die we momenteel in Engeland of Amerika hebben is erg pover, wat betreft het vooruitzien. Ze kicken erop om achterom te kijken en het verleden te bekritiseren, terwijl mijn favoriete kritiek het heden zou combineren met met het verleden en dan zou praten over mogelijke toekomstige richtingen, op die manier proberend een soort woordenboek voor strips samen te stellen. Dat zou ik graag zien gebeuren. Maar over het algemeen wordt ik erg moe van kritiek. Ik praat veel liever met mensen persoonlijk over de dingen, zo heb ik een boel geleerd.

Dat zal moeilijk zijn, rekening houdend met de omvang van jouw publiek...
Als de funktie van kritiek is om te proberen te leren van het gebeurde en te bepalen wat goed is of niet ten aanzien van een bepaald werkstuk, praat ik veel liever met Alan Moore persoonlijk over Watchmen, in plaats van er eindeloze kritieken over te lezen. Omdat ik niet weet wat die personen denken, waar ze vandaan komen, wat hun smaken zijn. Dat heeft geen zin. Maar met Alan kan ik praten, ik weet hoe hij is, dus er is sprake van een dialoog. Een dialoog zegt me iets, kritiek niet.

Dat ligt misschien aan het Britse gebrek aan traditie op dat gebied.
Heel zeker. In Europa is er volgens mij een veel gezondere traditie wat betreft het bekritiseren van werk, maar ook in het denken over het algemeen, filosofie in het algemeen. Dat is een gezonde traditie die in Engeland bijna in vergetelheid is geraakt, en dat is deprimerend.

Betekent dat dat kritiek geen invloed heeft op jouw werk?
Nou, nogmaals, kritiek door mensen die ik ken. Ik heb een kleine groep vrienden wiens mening ik op prijs stel. Daarnaast heb ik een paar professionele vrienden zoals Bill Sienkiewicz, Kent Williams, Neil Gaiman en al die anderen. En hun mening stel ik op prijs, deels omdat ik hun werk ken, deels omdat ik weet wat hun smaken zijn. En ze weten waar ze over praten. Als Bill Sienkiewicz mij bekritiseert omdat het niet vrij genoeg of niet cartoon-achtig genoeg is, begrijp ik wat hij bedoelt, maar het is niet noodzakelijkerwijs iets wat ik mij ter harte neem. Dat zijn dingen die hém erg aanspreken, ikzelf ben daar niet zo gevoelig voor. Maar als hij iets bekritiseert omdat het niet donker genoeg, of niet licht genoeg, of niet serieus genoeg is, dan pas zou ik er iets aan doen, omdat dat kwaliteiten zijn waar ik aan hecht. Je moet dus weten wat de betreffende persoon voor achtergrond heeft.

Als ik naar je werk kijk lijkt het alsof je kompleet vrij bent om de dingen te doen zoals je zelf wilt. Klopt dat?
Ja.

Geen beperkingen van uitgevers of schrijvers?
Er zijn helemaal geen grenzen. De grenzen zijn daar waar ik vind dat ze nodig zijn voor het verhaal. Een groot deel van mijn werk is gemaakt voor DC in Amerika, en de betreffende redactrice waar ik mee samenwerk, Karen Berger, is bijzonder behulpzaam geweest, in die zin dat ze mij m'n eigen gang heeft laten gaan.

Als je met een schrijver samenwerkt, hoe gaat één en ander dan in z'n werk? Krijg jij het verhaal waarna je het illustreert, of is er toch meer communicatie over?
Er vindt altijd communicatie plaats, ik sta op erg goede voet met Neil Gaiman en Grant Morrison. Maar wat een werkformule betreft, is er eigenlijk geen. Wat *Violent Cases* aangaat, had Neil het verhaal al bijna helemaal af toen ik erbij kwam. Het geheel tegenovergestelde daarvan is *Signal to Noise*, waarvoor we beiden een helft van het verhaal hebben geschreven, zou je kunnen zeggen, daarna hebben we samen het script uitgewerkt en overlegd wat de beste manier was om het geheel in beeld te brengen. En daarna heb ik de zaak getekend.

Hongersnood, één van de Ruiters van de Apocalyps, in Signal to Noise

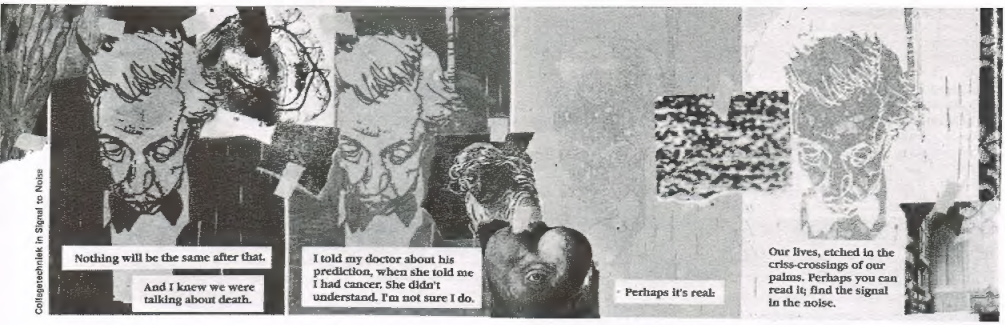
Nothing will be the same after that.
And I knew we were talking about death.
I told my doctor about his prediction, when she told me I had cancer. She didn't understand. I'm not sure I do.
Perhaps it's real:
Our lives, etched in the criss-crossings of our palms. Perhaps you can read it; find the signal in the noise.

Collegaschrijfster in Signal to Noise

Dus jullie komen vaak samen om er over te praten?
Vooral eindeloze telefoongesprekken. Soms ontmoeten we elkaar wel, maar het was een beetje moeilijk om op die manier met Grant te vergaderen over *Arkham Asylum*, omdat hij in Schotland woont en ik in Zuid-Engeland, dus erg ver van elkaar weg. Maar Neil Gaiman zie ik vaak, en toch belt hij nog elke dag.

Kan ik hieruit de conclusie trekken dat het gepubliceerde werk nogal verschilt van het oorspronkelijke verhaal?
Soms doet het dat, ja. Maar ik hoop dat we er onze beste ideeën in stoppen. Dat is de beste samenwerking. De slechtste samenwerking zie je op filmgebied, waar zoveel mensen bij zijn betrokken, het is net een mierenhoop. Je weet niet wat er nou aan de hand is, er zijn altijd teveel mensen.

Jouw ruimte om veranderingen aan te brengen in het oorspronkelijk werk is dus behoorlijk groot, aangezien we het hier hebben over tweemansprojecten?
Dat klopt. Maar waar het eigenlijk om gaat, is dat we het verhaal bespreken, erover discussiëren vóórdat we besluiten om het project uit te gaan voeren. En als ik het verhaal niet goed vindt, is het duidelijk dat Neil een andere tekenaar zal zoeken om mee samen te werken, en omgekeerd hetzelfde. Dus, vooropgesteld dat we het eens zijn over het verhaal, de thema's, het idee dat eruit naar voren *moet* komen, is alles bespreekbaar. Maar uiteindelijk heeft Neil het laatste woord wat het script betreft. We moeten het wederzijds eens zijn, maar als er echt een punt is waar we niet tot overeenstemming kunnen komen, heeft Neil het laatste woord, da's alleen maar eerlijk. Hij is de schrijver. Hetzelfde met de tekeningen, als ik iets getekend heb dat Neil niet mooi vindt, zal ik dat natuurlijk veranderen. Maar als ik er echt aan hecht, laat hij het zo. Dat is de enige regel tussen ons.

Komen die 'meningsverschillen' vaak voor?
Bij alles wat we geschreven hebben, is dat nog maar één keer voorgekomen. Het was maar één regeltje dialoog dat me niet aanstond, en ik begreep wel waarom Neil het zo geschreven had, maar toch vond ik het niet goed. We hebben het erin gelaten omdat Neil er zeer aan hechtte.

En hetzelfde geldt voor jouw tekeningen.
Absoluut. Gelukkig heeft Neil zelden iets geschreven waar ik mijn bedenkingen bij had. Meestal vind ik het erg goed, en omgekeerd vindt hij mijn tekeningen goed.
Ik maak overigens wél schetsen, voor elke pagina, voor het hele boek. En die nemen we dan door. Dus als er iets veranderd moet worden, en dat moet vaak, gebeurt dat in de schetsversie, niet in het eindwerk.

Signal to Noise

Zijn er mensen waar je in de (nabije) toekomst mee zou willen samenwerken, behalve Neil of Grant?
Op dit moment schrijf ik wat spul voor mezelf, hetgeen interessant is om tedoen. Daarnaast zou ik echt graag eens met schrijvers willen werken die voordien nog geen strips geschreven hebben.

Zoals Tardi nu doet met Malet?
Dat vind ik wel een leuk idee, maar ik ben niet zo happig op het idee om romans in stripvorm te gieten. Ik zou liever proberen iets te doen met een verhaal dat in zijn oorspronkelijke vorm ook als strip bedoeld is. Ik ken drie romanschrijvers: M. John Harrison, Geoff Ryman en Iain Banks, alledrie schrijven ze tegenwoordig prachtige romans. Het zou interessant zijn een van hen te pakken zien te krijgen om samen een strip te maken.

Voor zover ik jouw werk ken, moet ik zeggen dat het niet altijd even gemakkelijk te volgen is, om niet te zeggen regelrecht verwarrend. Waar ligt de grens? Honderd procent verwarring?
Tja, het feit is, zoals ook bij mijn favoriete films of boeken of schilderijen, dat het werkstukken zijn die je niet alle antwoorden geven. Ik ben inderdaad graag een beetje dubbelzinnig. Mijn favoriete dingen zijn films van mensen als Tarkowski, schilders als Francis Bacon en Russell Mills, waarbij je kunt ook zién wat ze bedoelen; het werk roept een heel krachtig emotioneel gevoel op en je blijft erover nadenken. Ik krijg niet graag alles geserveerd, zo van "Hier is het antwoord, aren't we clever?".

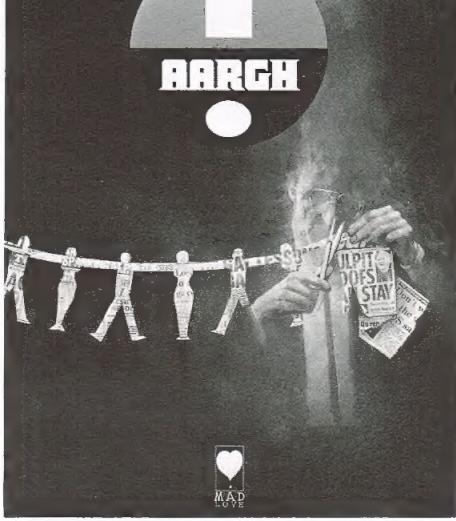

Cover van AARGH! (Artists Against Rampant Government Homophobia)

En dat serveer jij jouw publiek: wat vragen naast een strip?
Ik denk het wel. Als je op het eind van de rit iets gemaakt hebt dat je een kunstwerk zou kunnen noemen, zie ik dat niet als de aangewezen plaats om vragen te beantwoorden, maar juist om ze te stellen. Er zijn teveel dingen zoals georganiseerde religies en georganiseerde geloofssystemen en al dat soort spul, die proberen de mensen antwoorden te geven en eigen gedachten verbieden, de mensen dom houden. Zo zie ik dat. Terwijl de meest waardevolle dingen zaken zijn die het leven omhelzen en vragen oproepen. Dus als er in mijn werk dingen zijn die moeilijk te volgen zijn, hoop ik alleen maar dat mensen geen plank voor hun kop hebben en zeggen: "Dat begrijp ik niet, vergeet het dus maar". Ik hoop dat ze er nét dat beetje extra tijd instoppen en ermee gaan werken, erover nadenken. Je weet wel, erop reageren.

Echt kant verwerkt in de pagina's van Arkham Asylum

Kan dat een instelling zijn die je op de kunstacademie is bijgebracht? Want ik ken een paar Nederlandse afgestudeerden van kunstacademies en die denken precies zo.
Gek genoeg is me dat niet geleerd op onze academie. Mijn leraar was heel erg beïnvloed door de semiologie en semiotiek (wetenschap die de tekens en de tekensystemen bestudeert; WW). Op de manier waarop ik het geleerd heb, moest alles in het schilderij iets betekenen, en zo pakte ik de zaken ook aan: voor elk detail had ik m'n redenen. Als iemand mij naar de bedoeling ergens van gevraagd zou hebben, kon ik alles verantwoorden. Maar wat ik sinds die tijd ben tegengekomen, vooral bij mensen als Tarkowski, is het feit dat als je hem zou vragen naar de betekenis van dat en dat specifieke beeld in die en die specifieke film, hij zou zeggen "Ik weet het niet, maar ik *voel* dat het goed is, en het heeft voor mij een weerklank; Het is een persoonlijk beeld en ik hoop dat het voor anderen ook een weerklank heeft." En daar zit volgens mij toch wel veel in, daarom heb Ik me daar een beetje op geconcentreerd.

Heb je naast strips nog andere ambities? Zoals film?
Zeker! Ik vind alles leuk. Ik zou heel graag een film willen regisseren, ik zou graag een plaat maken, een paar schilderij-exposities doen. Het zijn allemaal andere manieren om ideeën die je hebt uit te werken. Ik zie niet in dat ideeën per sé in die discipline waar je mee bezig bent geperst moeten worden. Zo van: ik maak strips, dus elk idee dat ik krijg zal op de een of andere manier in stripvorm gegoten moeten worden. Als het niet in een strip past, als ik het beter als muziekstuk kan uiten, zou ik dat liever doen.

Heb je concrete plannen in die richting?
Niet echt. Ik speel met de gedachte om 'n keer de studio in te duiken en een plaat op te nemen. Op filmgebied heb ik geen echte doelen, omdat ik niet het hele Hollywood-systeem wil doorlopen; om vijf jaar lang enorm grote, big budget griezelfilms te maken, voordat ik eens mijn eigen film kan maken. Ik zou het veel liever zo doen zoals ik met *Violent Cases* heb gedaan: m'n eigen gang gaan, zonder druk, zonder uitgevers. En dan iemand zien te vinden om het zaakje te distribueren, of wat dan ook.

En iemand zien te vinden die het financiert.
Dat klopt, dus moeten we zaken gaan doen, en, nou ja, dat is deels de reden waarom ik dingen als *Arkham Asylum* en *Black Orchid* heb gedaan. Het was leuk om te doen, maar niet echt datgene wat ik wil. Maar ze hebben een smak geld opgeleverd en een groot publiek geschapen. Het is leuk om in staat te zijn een groot publiek te bereiken, een kwart miljoen mensen. Ik hoop dat een deel van dat publiek geen fan van mijn werk is omdat het Batman betreft, maar vanwege zijn intrinsieke kwaliteiten. En ik hoop dat ze met mij meegaan naar volgende projecten.

Wie zou je, naast Tarkowski, als inspirator noemen op filmgebied?
Ja, Tarkowski heel zeker. En Wim Wenders, Martin Scorcese, Peter Greenaway en ook Woody Allen, ik hou van zijn werk.

En op muziekgebied?
Op muziekgebied zou dat vooral de jazzrichting zijn, dus vooral Keith Jarreth, Pat Metheny, Ralph Tower, Miles Davis, dat soort mensen. Inspiratie in het algemeen komt eigenlijk van drie mensen. Ten eerste Pablo Picasso, eenvoudig omdat hij nooit tevreden was met z'n eigen werk, en dus steeds probeerde zichzelf te her-uitvinden. De ander is Miles Davis om soortgelijke redenen. En de derde is een Amerikaanse illustrator, Marshal Arisman genaamd. Die man heeft me een richting gegeven die ik kon volgen. Toen ik niet goed wist wat ik moest doen, ben ik naar een college van hem gegaan in Londen. En volgens mij heeft iedereen in zijn leven een gebeurtenis waardoor je het licht ziet, je ziet de weg die je moet bewandelen, en hij heeft me die weg gewezen. Die invloed was enorm.

Wat zou je als een beloning voor jouw werk beschouwen? Algemene erkenning? Een grote geldprijs?
Zeker geen geldprijs, en dat kan ik uit ervaring zeggen, omdat de hoeveelheid geld die *Arkham Asylum* opgeleverd heeft, nogal aanzienlijk is,

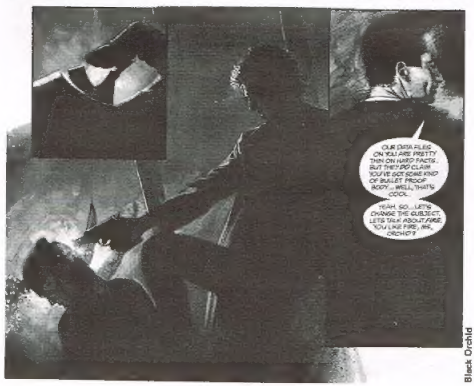
OUR DATA FILES ON YOU ARE PRETTY THIN ON HARD FACTS... BUT IT DOES LOOK AS IF YOU'VE BEEN KILLED ONCE OR TWICE AND BULLET PROOF BODY... WELL, THAT'S COOL.
YEAH, SO... LET'S CHANGE THE SUBJECT. LETS TALK ABOUT FIRE YOU LIKE FIRE, MR. DENNITT?

Black Orchid

Gebruik van foto's in Signal to Noise

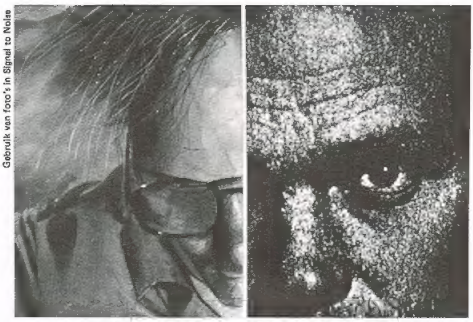

en toch ben ik er in het geheel niet tevreden mee. Hoeveel mensen ook zeggen dat ze het mooi vinden, daardoor vind *ik* het nog niet goed. Het is wel altijd erg leuk te horen dat mensen die je respecteert jouw werk goed vinden. Het was prachtig om hier te komen en Lorenzo Mattotti te ontmoeten en hem dan te horen zeggen dat-ie dat wat hij van mij had gezien, goed vond. Dat zegt me echt iets.
Maar op het eind van de rit, moet het iets zijn dat je zélf goed vindt. Je *moet* proberen iets te maken waar je mee kunt leven, waar je blij mee bent. Iets dat je helemaal zelf bent, zonder compromis.

Ook zonder compromis naar het publiek toe?
Niets ontziend richting publiek, maar ook niets ontziend wat betreft zelfkritiek die je probeert te geven. Weet je, het is heel gemakkelijk verstrikt te raken in het denken over wat anderen leuk vinden.

Dan zou je je eigen werk niet meer maken.
Dat klopt! Aan het eind van de rit is de grootste beloning die ik zou kunnen krijgen een strip te zien die ik gemaakt heb, die ik kan doorbladeren, kan lezen, en dan voelen dat-ie helemaal werkt, en dat ik geheel eerlijk ben geweest en dat ik er blij mee ben.

Schets van een engel, gemaakt in Inktlif

Violent Cases

SHADOW OF THE THING
I KNOW MR CROWE...
I'll accept for a year or two.
Things to Come
WHISKY GALORE!
THE KEY MURDER
PO
way out
Poetry slammers, I hold him. Stand back, slamming poetry slammers!
I'll slammfist for another drink.

Je hele leven lang?
Eerlijk gezegd lijkt me de kans dat ik ooit levenslang gelukkig zal zijn erg klein.

Wat is het precies dat jou niet aanstaat in Arkham Asylum*?*
Een voor de hand liggende reden is superhelden, ik hou niet van superhelden, en ik zal nooit meer een superheldenstrip maken.
Op de tweede plaats raak ik een beetje uitgekeken op dat soort geschilderde strips. Sommige dingen werkten wel, maar over het algemeen denk ik nu toch meer aan simplificatie, zoals mijn nieuwe strip *Cages* gaat worden. Maar aan de andere kant, zullen daar ook een paar complexe beelden bij zijn. Zoiets werkt voor mij, het raakt je op een soort emotionele manier, vind ik persoonlijk. En als je een simpel verhaal verbindt met erg abstracte en vaak complexe beelden, heeft dat een emotioneel effect.

Dat lijkt me nogal een drastische verandering.
Ik ben nog niet zeker dat ik er helemaal uit ben, maar daar probeer ik me dus op te concentreren. En volgens mij kun je dat alleen met strips doen. Ik wil niet een tweederangs film maken, als ik bezig kan zijn met een eersterangs strip. Ik kan er niks aan doen, maar ik heb het gevoel dat ik het moet proberen. En als niemand het koopt, koopt niemand het. Ik hoop alleen dat zelfs maar een klein deel van de mensen die *Arkham Asylum*, *Violent Cases* en andere zaken leuk vonden, dit zullen oppakken en erin geïnteresseerd raken.

Wat kunnen we van jouw hand verwachten in de nabije toekomst?
Arkham Asylum komt gauw genoeg in het Frans uit, en *Black Orchid* wordt binnenkort tot één boek gebundeld. Zo ook *Signal to Noise*. En *Violent Cases* zal ook in kleur uitgegeven worden.
Maar wat het nieuwe werk betreft, werk ik nu dus aan *Cages*, dat ik ook zelf schrijf. En ook aan een paar andere dingen. Ik heb wel een paar ideeën.

Waarop hoop je voor jezelf, de komende tien jaar?
Dat weet ik niet zo. Misschien is mijn ultieme hoop wel een strip te maken die ik echt goed vind. Dat lijkt nog heel wat, en dat is het eigenlijk ook. Maar het belangrijkste is het om het te proberen.
Ik kan er niks aan doen, maar tegenwoordig, als ik zie hoe de wereld er voor staat, denk ik vaak aan andere dingen dan strips. Strips lijken op de een of andere manier zo onbeduidend als je naar het milieu en de politiek kijkt.

Waarop hoop je dan voor de rest van de wereld?
Het meest belangrijke waar ik op hoop voor de rest van de wereld is dat de mensheid zich realiseert wat haar te wachten staat. Dat men inziet wat de mens de wereld heeft aangedaan. Dat iedereen zich dat realiseert, en probeert het met elkaar eens te worden. ●

HET LAATSTE OORDEEL

Eldorado 1: De gouden man (Mata & Harriet)
Eldorado 2: De parel van Cubagua (Mata & Harriet)

Dat leek me nou typisch een strip om eens lekker smerig te gaan zitten afzeiken. Je kon het al van verre zien, zo'n werkje waarvan er heel wat meer dan dertien in een dozijn gaan. Je weet wel, zestiende eeuw, Zuid-Amerika. De blanke onderdrukker zal het maagdelijk, schoon en zuiver volk, land en bezit van de Indianen eens flink verkrachten, beroven en in slavernij afvoeren.
En inderdaad heeft met name deel 1 alle ingrediënten van zo'n traditioneel, al te vaak verteld verhaal. Maar het is zeker niet slecht, het verhaal wordt goed verteld, niet te snel en een gezonde dosis realistische trekjes naast enkele romantisch-geheimzinnige details.
Slechts één blanke overleeft de zoektocht naar de zonnetempel, hij zal in deel 2 een niet-verklaarde bijrol spelen. Het is voor het verhaal van deel 2 dan ook niet nodig deze knul ten tonele te voeren. Wellicht geeft Harriet in deel 3 uitleg.
Deel 2 gaat over het huwelijksgekonkel van de Spaanse edelen en burgerij. Heel wat ingewikkelder dan deel 1 (hetgeen niet altijd even prettig leest), maar ook wat spannender. Ook de tekenstijl had ik willen afkraken op bovengenoemde wijze. Zo van: gejat waar hij maar jatten kon. Ook daar ben ik van teruggekomen. Nu hou ik het erop dat het een adequate samenvatting is van wat de klare lijn tegenwoordig te bieden heeft, waarbij ik vooral het kleurverloop van de vlakken hier apart moet vernoemen, erg mooi. Dit zou wel eens een heel redelijke serie kunnen worden. *(Wiel)*
Uitg. Farao; ƒ 8,95/160 Bfr.; 46 p. kleur.

Een contract met God (Eisner)

Een contract met God is een verpletterend boek. De kracht die er van uitgaat doet je naar adem happen en het ontzag over de schrijf- en tekentalenten van Will Eisner laten je onderkaak tot op de grond zakken. De tekeningen zijn zó indringend dat er geen lijntje verkeerd lijkt te staan en de dialogen en de verhalen zijn zó menselijk dat je eerder aan een documentaire dan aan fictie denkt.
Dat deel van New York dat de naam 'de Bronx' heeft meegekregen is bij ons, anno 1990, voornamelijk bekend als locatie van een onafzienbare rij (misdaad)films. Een desolaat gebied waar verkrotting haar ultieme dimensie heeft gevonden en waarvan de bewoners in een wereld leven die gedicteerd lijkt te worden door Darwins evolutietheorie. Het is nauwelijks voor te stellen dat dit eindstation in de twintiger- en dertiger jaren een beginpunt was voor de vele immigranten die na de Eerste Wereldoorlog naar de VS trokken in de hoop daar een beter leven te vinden.
In de huurkazernes, die al snel grote delen van de Bronx in beslag namen, probeerden die immigranten te overleven, groeide een grote groep eerste-generatie-Amerikanen op en droomde men van een beter leven.
'55 Dropsie Avenue was een typisch voorbeeld van een huurkazerne. Er woonden veel verschillende mensen. Sommigen kwamen - en gingen weer. Maar velen bleven er hun hele leven... gedwongen door armoe of iets anders. De huurkazerne was net een dorp in het klein - en de wereld was Dropsie Avenue', schrijft Will Eisner in zijn inleiding. Hoewel de *4 verhalen uit de*

BENNY! BEN JE MESJOGGE? JE KUNT TOCH GEEN AUTO BETALEN!
HA HA HA
IK HEB 'M GEHUURD, MA... IK GA DIT KEER MET STIJL DE BERGEN IN.
...EEN TAXI??? GOLDIE... WAAROM NEEM JE DE METRO NIET?
MEISJES VAN STAND NEMEN EEN TAXI, MAM!!
TAXI
Eisner

Bronx handelen over *mensen* die in de huurkazerne op 55 Dropsie Avenue wonen, is het niet toevallig dat Eisner (wederom) een *gebouw* als uitgangspunt voor zijn verhalen neemt. Hij laat zien dat mensen voor een groot deel bepaald worden door hun materiële omgeving. Een stelling die in het begin van deze eeuw opkwam in kringen van architecten.
Eisner dwingt een enorm respect af door zijn verhalen op een beschouwende, bijna afstandelijke manier te vertellen. Hij onthoudt zich van waardeoordelen en in iedere tekening en iedere zin is liefde en gevoel te bespeuren voor de mensen die hij tot onderwerp van zijn verhalen heeft gemaakt.
In het titelverhaal is dat de menslievende Rebbe Fremme Hirsch die in zijn jeugd een contract met God heeft gesloten, maar na de dood van zijn pleegdochter Rachele verbitterd en onbegrijpend het contract opzegt en een ander doel in zijn leven verkiest.
In *De straatzanger* ziet de operazangeres Marta Maria weer perspectief in haar leven als de straatzanger Eddy in de steeg naast haar flat zijn liedjes ten gehore brengt. Zij wil een grote ster van hem maken.
De Duitse titelpersoon in *De Huismeester* van 55 Dropsie Avenue laat zich weinig gelegen liggen aan de (veelal Joodse) huurders. Dan komt een 10-jarig meisje zijn kamer binnen en biedt hem aan om voor een dubbeltje haar jurkje op te tillen.
Cookalein is een goedkoop vakantieverblijf op het platteland waar armlastige mensen de hitte van de stad ontvluchten en jongeren en ouderen, ieder op eigen wijze, het leven in de stad proberen te vergeten.
De rode draad in de vier verhalen is de misère waarin (bijna) iedereen vast zit. Het beginpunt van een beter leven is bijna onmiddellijk een eindpunt geworden waaruit je alleen in je dromen en fantasieën kunt ontsnappen.
Eisner geeft dit alles met oog voor detail weer, maar bovenal door het weglaten van alles wat niet noodzakelijk is. De sobere tekeningen met een maximum aan sfeer en uitdrukkingskracht die hier het gevolg van zijn gaan direkt tot op het bot. Uitgeverij Sherpa heeft er alles aan gedaan om deze prachtstrip recht te doen. De lettering, vertaling en druk klinken als een klok. Het is echter te betreuren dat de prijs van het album het budget van menigeen te boven gaat en zij dus verstoken blijven van deze gigant van een stripklassieker.
Uitg. Sherpa; ƒ 58,90/1198 Bfr.; 178 p. bruin/creme. *(Wike)*

Doorbraak (diverse auteurs)

Pakweg een jaar geleden was *Doorbraak*, een verzameling van werk van nogal uiteenlopende tekenaars uit Oost-Europa, West-Europa en Amerika, niet denkbaar geweest. Nu echter, na de val van de Berlijnse Muur en andere indrukwekkende gebeurtenissen in Oost-Europa, kon het realiteit worden.
Waarom dit initiatief? Niet alléén om uiting te geven aan wat er nu, anno 1990, in Oost-Europa gebeurt, of om Oosteuropese tekenaars meer bekendheid te geven. Eén van de belangrijkste

drijfveren van de samenstellers van *Doorbraak* houdt in de *vernieuwing* van "onze oude voorraad voorstellingen". Hiermee wordt simpel gezegd bedoeld dat de beelden die wij hebben of hadden van het leven in de Oostblok-landen (oude mannen die de macht in handen hebben, rijen wachtende mensen, militair vertoon enz.) niet langer overeenstemmen met de werkelijkheid, en dus vervangen moeten worden door *nieuwe* beelden. Deze nieuwe beelden moeten naar de smaak van de samenstellers van het album tevens een tegenwicht vormen voor de gestage stroom zogenaamd objectieve beelden die de krant en de tv ons voorschotelen. In de inleiding wordt het zo genoemd: de "essentiele beelden" van tekeningen tegenover het "objectief van de camera".
Hê hê, tot zover de loodzware inleiding van *Doorbraak*,die af en toe in onbegrijpelijke taal is geschreven, bol staat van de cliché's -over nieuwe beelden gesproken- en slordig (te snel?) is vertaald. Maar als we de strips voor zichzelf laten spreken, kunnen we rustig stellen dat de eigenlijke inhoud van *Doorbraak* zeker de moeite waard is. Geniet dus van bijvoorbeeld de aparte tekenstijl (met inhoud!) van Sienkiewicz, van de spiegel die Schultheiss ons voorhoudt met zijn verhaal, het prachtige kleurgebruik van Cabanes, de humor van Thomas, de nieuwe informatie in het verhaal van Parowski & Polch, en de bijzondere plaat van Bilal, die tot nadenken stemt. *(Marinka)*
Uitg. Semic Juniorpress; f 24,95/548 Bfr.; 80 p. kleur.

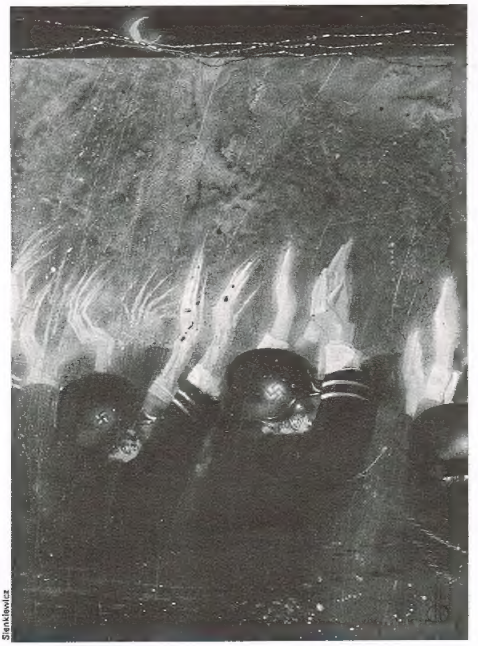

Tom Sharpe - Wilt 1 (Urbain & Duchateau)

De Engelsman Tom Sharpe is een meester van de zwarte humor. In de aanzienlijke rij boeken die deze satiricus op zijn naam heeft staan rekent hij onveranderlijk keihard af met zijn onderwerpen. Zuid-Afrika's racisme, de verstarde structuren aan de Engelse universiteiten, de kleinburgerlijke moraal, niets is veilig voor de botte bijl waarmee Sharpe zijn boeken schrijft. Zijn grootste succes kende hij met *Wilt* dat hij in 1976 schreef en dat inmiddels ook verfilmd is. In 1979 kwam Henry Wilt weer terug in *The Wilt alternative* en in 1984 voorlopig voor het laatst in *Wilt on High*.
Hoofdpersoon Henry Wilt is leraar aan een technische school en getrouwd met Eva, een energieke vrouw die van cursus naar cursus rent en niets liever wil dan 'erbij te horen'. Wilt is het zat: de klieren waaraan hij les moet geven en zijn vrouw die hij niet begrijpt. Hij wil rust, rust, en nog eens rust. En daarom zal Eva het leven moeten laten. Henry begint te oefenen op een opblaasbare pop.
Wilt is zowel een satire op de burgerlijke moraal als op de moraal van diegenen die zich er tegen afzetten.
Het tekenwerk van Urbain mag als debuut geslaagd genoemd worden. Zijn tekeningen zijn hier en daar nog wat stijfjes, maar met name zijn gezichtsuitdrukkingen maken veel goed. Zijn karikaturale stijl oogt lekker onschuldig, hetgeen goed afsteekt bij het scenario van Duchâteau die zich voornamelijk op de sexuele satire van Sharpe heeft geconcentreerd. Duchâteau is vakman genoeg om er geen rommeltje van te maken, maar kan spijtig genoeg toch niet tippen aan de vaak hilarische en dan weer verfijnde satire van Sharpe. Misschien leent diens werk zich niet voor een stripbewerking, misschien was Duchâteau niet de juiste persoon voor die bewerking. Wie zal het zeggen? Mensen die het werk van Tom Sharpe niet kennen zullen wel genieten van Duchâteau's bewerking. Maar de aankondiging van de uitgever dat er zes Wilt-albums zullen verschijnen (zoveel heeft Sharpe er dus bij lange na niet gemaakt) doet erger vermoeden. Duchâteau staat nu niet bepaald bekend als een begenadigd satiricus. *(Mike)*
Uitg. Lefrancq; f 9,95; 46 pl. kleur.

EN IK LAAT JOUW HALF-BROER JE NIET VERBIE-DEN VRIEN-DINNEN TE HEBBEN !
HET ZIJN JONGENS...
NOU , EEN REDEN TE MEER !
MEISJES KAN IK NIET LUCHTEN !
HOP!
Severin

Lisette (Severin)

Zomer op het platteland, direkt na de oorlog. Het rijkeluiskind Lisette doet liever in afgetrapte kleren mee aan vechtpartijen met jongens uit het nabijgelegen mijndorp dan thee te drinken met haar familie op het kasteel. Haar 'geheim' wordt echter ontdekt en al snel heeft ze nog maar twee vrienden: haar neef en één knul uit het dorp. Voor de rest van haar vroegere vriendjes is haar adellijke afkomst mogelijk nog erger dan het feit dat haar halfbroer tijdens het feest in het dorp een waar bloedbad aanrichtte. Aanleiding daarvoor was de onenigheid tussen hem en zijn vader, die met de dorpelingen overeen was gekomen de mijnen niet opnieuw te openen, maar het land te verpachten voor land- en tuinbouw. Bovendien heeft die klojo (de zoon dus) tijdens de oorlogsjaren zijn aandelen verkocht aan een mijnbouwmaatschappij, zodat mannen, sommige vrouwen en kinderen, alsook paarden toch weer ondergronds moeten. En onder die omstandigheden wil Lisette allerlei raadsels rond bovengenoemd bloedbad oplossen.
Severin heeft een sterke verhaalopbouw, zonder overdreven actie of onlogische wendingen, compleet met een soort proloog en epiloog. De hoofdrolspelers zijn qua karakter goed uitgewerkt en konsequent, dus geheel geloofwaardig.
Wat tekenstijl betreft is Severin niet onder één noemer te vatten, hij heeft een heel eigen en tamelijk unieke lijnvoering. Als vergelijkingsmateriaal zou ik Hausman en Hislaire (Frommeltje en Viola) willen noemen. Maar het is best mogelijk dat ik daarmee de plank er flink wat meters naast mep. Door zijn wat hoekige en ruw aandoende lijnvoering winnen de koppen aan karakter en de decors aan realiteit. Perspectief en anatomie hebben geen geheimen voor de auteur. Maar wat bij het openslaan van het boek nog meer opvalt zijn de kleuren, prachtig gewoon. Van voor tot achter gevuld met aquareltinten, harde kleuren zijn slechts sporadisch en zeer effektief toegepast. Voeg daarbij een haarzuiver schaduwgebruik, en je hebt Lisette...
Bij Sherpa hebben ze goed begrepen welk juweeltje ze in hun handen hadden, gezien de verzorgde harde kaft-uitgave. Wat het kolofon niet vermeldt is dat de luxe-editie niet alleen genummerd en gesigneerd is en een losse zeefdruk bevat, maar ook een fraaie linnen rug heeft. *(Wiel)*
Uitg. Sherpa; f 29,90/598 Bfr. en f 99,00/1980 Bfr. luxe; 44 p.; kleur.

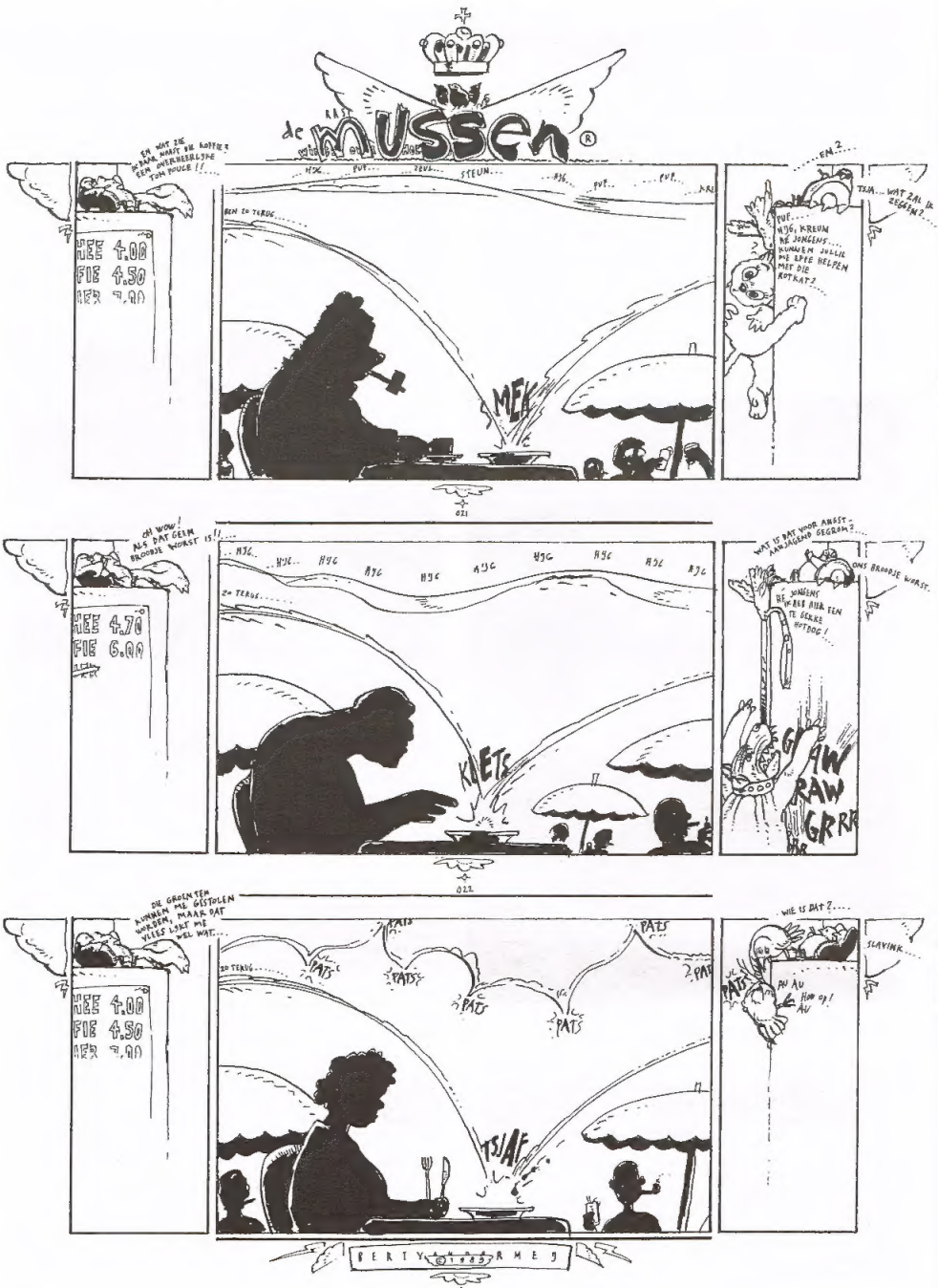
de MUSSEN
EN WAT ZIE JE HANK MAAKT DE KOPPIE? EEN MERKWAARDIG STUK TOEN OUDE !!
NEE 4.00
FIE 4.50
HER 7.00
BEN IK TERUG
MEK
021
EN..?
TSJA... WAT ZAL IK ZEGGEN?
TUT...
HOE, KREUN DE JONGENS... KUNNEN JULLIE ME EENS HELPEN MET DIE KOTKAT?
OH WOW! ALS DAT GEEN BROODJE BOERST IS!!
NEE 4.70
FIE 6.00
HER
2e TERUG
HYC... HYC... HYC HYC HYC HYC HYC HYC HYC HYC
KLETS
022
WAT IS DAT VOOR ANGST-AANJAGEND GEGRAM?
ONS BROODJE WORST...
DE JONGENS HEBBE HIER EEN TE GEKKE HOTDOG!
GRAW RAW GRRR
DIE GROENTEN KUNNEN ME GESTOLEN WORDEN, MAAR DAT VLEES LOST ME DEL WAT...
NEE 4.00
FIE 4.50
HER 7.00
20 TERUG
PATS
TSJAF
WIE IS DAT?...
SLAVINK
AU AU HOU OP! AU
BERTY 1985 RMEJ
023

Kort Amerikaans

Ton Vanderwheels

Het begint weer te zomeren in Amerika. Dat is traditioneel de tijd dat de uitgevers een enorme stroom nieuwe produkten op de markt loslaten. En dit jaar is de hoeveelheid nieuwe comics zó groot en de kwaliteit ervan zó hoog, dat ik vrees dat vele stripliefhebbers tussen strips en vakantie zullen moeten kiezen.

Bij DC is bijvoorbeeld *Worlds Finest* heel interessant, een miniserie van drie stripalbums op klein formaat, waarin Batman en Superman proberen om een stel wezen uit de klauwen van de Joker en Lex Luthor te redden. Het zal mij benieuwen wat Dave Gibbons, de tekenaar van *Watchmen*, er als schrijver van zal bakken. Waar ik wel zeker van ben, is het tekenwerk van Steve The Dude Rude, die wel weer het prachtige, enigszins gestileerde werk zal afleveren, dat we al eerder in *Nexus* konden bewonderen. Hij wordt niet voor niets de hardst werkende tekenaar van Amerika genoemd. Drie maal 48 pagina's voor drie maal $ 3.95.

Worlds Finest (Rude)

Bij Dark Horse zijn twee series aangekondigd, die door Frank Miller zijn geschreven. *Give me liberty* telt vier delen van $ 4.95 elk met 48 pagina's op comic formaat. De serie zal zich in een (hopelijk) verre toekomst gaan afspelen, waarin grote bedrijven het milieu verpest hebben. Tekenaar van deze serie is Dave Gibbons, wiens *Watchmen*-tekenwerk we natuurlijk allemaal in de kast hebben staan (je zou je moeten schamen als het niet zo is). Ook *Hardboiled* is een vierdelige miniserie, ditmaal echter tellen de delen 32 pagina's op Graphic Novel formaat. De prijs is wel hetzelfde, namelijk $ 4.95. Dark Horse geeft als omschrijving voor deze serie dat de hoofdpersoon een psychotische cyborg is die mensen doodt. Klinkt als een kruising tussen Dark Knight en Robocop. Zal waarschijnlijk flink gewelddadig zijn. Tekenaar is Geoff Darrow, wiens stijl wel wat op die van Moebius lijkt.

Hardboiled (Darrow)

De heetste ster op dit moment in Amerika is zonder twijfel Todd McFarlane, met zijn gedetailleerde, levendige tekenwerk. Nu hij een gloednieuwe serie met Spiderman, kortweg *Spiderman* geheten, is begonnen, die hij zowel gaat tekenen als schrijven, gaat daar natuurlijk alle aandacht naar uit. Marvel profiteert daarvan door met maar liefst vier verschillende nr's 1 van die serie uit te komen. Als je de strip alleen wilt lezen kost het dus één keer geld, maar voor verzamelaars kost het vier keer geld.

Iedereen kent natuurlijk Wendy en Richard Pini's *Elfquest*, over de lotgevallen van een grote groep elfen. Binnenkort zullen eindelijk weer nieuwe delen van deze serie verschijnen bij de eigen uitgeverij van de Pinis, Warp Graphics. De nieuwe delen zullen gaan verschijnen als de nieuwe serie *Elfquest: Kings Of The Broken Wheel* en $ 2.00 per deel gaan kosten.

Een mooi opstapput voor nieuwe lezers is de come-back van *Grendel* in nr. 41. Een kwalitatief zeer goede reeks, waarin veel wordt geëxperimenteerd met tekeningen en tekst. Korte samenvattingen van de plots zeggen weinig, maar de reeks kan worden omschreven als een onderzoek naar de agressieve natuur van de mens door schrijver Matt Wagner. De tekenaars wisselen continu. Dit is vooral een reeks voor mensen die van moeilijke strips houden. Bij Comico kunnen die mensen voor $ 2.50 terecht.

Voor de zomer aangekondigd (maar bij Dark Horse weet je het nooit, als ze uitkomen kan het best al vriezen) zijn twee nieuwe Aliens-series, *Aliens: Earth War* en *Aliens vs. Predator*. Vooral de eerste serie lijkt goed te worden. Schrijver is Mark Verheiden, vooral bekend van de allereerste *Aliens*-serie. Tekenaar is Sam Keith, een grote belofte, zie bijvoorbeeld de eerste delen van de nieuwe *Sandman*-serie. Wordt *Aliens: Earth War* voor hem eindelijk de grote doorbraak bij het grote publiek? Ik ben trouwens bang dat het commerciële succes van de *Aliens* zo groot is, dat we het nooit meer mee zullen kunnen maken, dat de mensen de monsters overwinnen.

Aliens vs. Predator

Walt Simonsen maakt de laatste tijd voor Marvel iedere maand een nieuwe aflevering van de *Fantastic Four*. Daarom is het ietwat verrassend dat de *Superman Annual* van dit jaar (nr. 3, 64 pagina's in kleur voor $ 2.00) door hem geschreven en getekend wordt. Is hij stiekum aan het beunhazen bij een andere baas (DC)?

Wat superhelden betreft hier nog wat korte opmerkingen. Bij DC verschijnt een derde *Justice League* titel, *Justice League Quarterly*. Bij Marvel U.K. verschijnt een zesdelige miniserie, *Pendragon*, met Captain Britain. Zou kunnen uitgroeien tot een gewone doorlopende serie. Bij Marvel verschijnt een speciale uitgave met de Punisher, *Punisher: No Escape*. Wat te duur voor $ 4.95, benalve als de titel echt de afloop van het verhaal weergeeft. Dat zal wel niet, want de Punisher heeft nog gastoptredens in *Ghost Rider nr. 5* en *Marvel Comics Presents nr. 53*. Verder verschijnt er een tweedelige miniserie rond de superschurk Thanos. Schurkachtig is ook de prijs van 2 x $ 4.95. Door Starlin en Lim. ●

AGENDA

Van **14 t/m 17 juni** vindt in **Erlangen** (Duitsland) de vierde **Comic Salon** plaats, één van de betere stripbeurzen, met alles erop en eraan: prijsuitreikingen, debatten, verkoopstands, ruilbeurs, tentoonstellingen (o.a. werk van Franquin en Spiegelman). Info: Kulturamt der Stadt Erlangen. Palais Stutterheim. Marktplatz 1. 8520 Erlangen. Tel. 19.49.91. 31/19.86.27.35/19.86.28.41.

"Elles sont de sortie" is een unieke expositie van schilderijen, tekeningen en objecten van de Franse auteurs **Pascal Doury** en **Bruno Richard**, die van **16 juni t/m 15 augustus** te zien is bij **Galerie Lambiek** in Amsterdam. De dagen die aan de expositie voorafgaan zullen de auteurs (wier werk eerder vier jaar geleden te zien was, op de RAW-tentoonstelling) bij Lambiek zitten te werken. De toegang is -zoals altijd- gratis, tijdens winkeluren. Er zijn ook expositie-posters te koop voor ƒ 15,00. Meer informatie bij Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, 1017 GN Amsterdam. Tel. 020-267543.

Zaterdag 23 juni organiseren 'De Verzamelaars van de Drecht- en Merwestreek' een **Boeken- en stripmarkt** op 'De Meent' in het centrum van **Papendrecht**. De toegang is gratis en je kunt er terecht van 10 tot 16 uur. Ook rolstoelbezitters kunnen er zonder problemen binnen. Inlichtingen: 01840-18635.

Museum Flehite te **Amersfoort** en museum 'Dit is Bethlehem' te **Gorinchem** organiseren twee exposities onder de titel *De curieuze wereld van heer Bommel en Tom Poes*. In Amersfoort komen o.a. Marten Toonder, de geboorte en ontwikkeling van de strip en zijn hoofdrolspelers, verkoop- en reklamemiddelen en film en toneel aan bod. In Gorinchem zijn dat de woonplaats van heer Bommel en Tom Poes, het donkere bomenbos en de zwarte bergen met hun bewoners en het miniatuurstadje Rommeldam. De expositie in Museum Flehite is te zien van **30 juni t/m 9 september** aan de Breestraat 80 te Amersfoort. Open: dinsdag t/m vrijdag 10-5, zaterdag en zondag van 2-5. Info: 033 -619987. 'Dit is Betnlehem', Gasthuisstraat 25, Gorinchem, is van **14 juli t/m 23 oktober** van woensdag t/m zondag open van 14 tot 17 uur. Info: 01830-32821.

De vijfde editie van het **Stripfestival Koksijde** (België) zit eraan te komen. In tegenstelling tot de voorgaande jaren - het festival werd steeds met Pasen georganiseerd - wordt het nu een zomerspektakel, en wel van **21 t/m 29 juli**.
Naast de gebruikelijke ingrediënten zoals tekenfilms, stripwedstrijden, interviews en signeeracties kunnen we de volgende interessante exposities verwachten: centraal staat de expo rond *Tome* en *Janry* maar daarnaast kunnen we ook exposities verwachten van *Malik*, *Larnoy/Carré* en *Parent* (auteurs van *Thanéros*), *Ikke*, *Jean-Marc Rovier* en *Bouqq*!!
Ook aardig om te weten is, dat gedurende het festival een stuk strand afgebakend zal zijn waar zich allerlei activiteiten op stripgebied zullen afspelen (nee, niet dát soort strip).
Het festival kan van maandag t/m vrijdag bezocht worden van 14-21 uur. In het weekend van 10-12 en 14-21 uur. Plaats van het gebeuren: het Koksijdse casino aan de Zeelaan (centrum). De toegang is gratis voor houders van de J-kaart. Anderen betalen Bfr 70, of je moet onder de 1 meter komen: Bfr 20. Voor meer informatie: tel. 058-518810 of 516680 of schrijf naar Strip Koksijde, Zeelaan 174, 8460 Koksijde (postzegel van Bfr 14 bijvoegen).

Op **zondag 19 augustus** a.s. vindt in Dordrecht het **Stripfestijn op het Scheffersplein** plaats, vanaf 11.00 uur. Een greep uit de attrakties: zo'n 25 binnen- en buitenlandse tekenaars, de "Hêlees-je-mee-show", een stripveiling, exposities met werk van Don Lawrence en Mattotti, een strip-modeshow, verschillende streattoneel- en muziekgroepen, enzovoort. Deze beurs, die op het Scheffersplein -dus in de buitenlucht- plaatsvindt, wordt tweejaarlijks georganiseerd en is altijd druk bezocht (zelfs als het weer toevallig minder mooi is) en heel gezellig.
Voor meer informatie kun je bellen met stripwinkel Sjors, telefoon 078-142012 of 078-310800.

Het **5e Brabant Stripspektakel**, alias *1e-Brabants-Stripspektakel-lustrum*, gaat weer van start, en wel op **zaterdag 1 en zondag 2 september**. Ter gelegenheid van dit 5-jarige bestaan hebben de organisatoren naast de gewone veilingen een *speciale* veiling gepland ten behoeve van het Zeehondencentrum te Pieterburen (dagelijks om 16.00 uur).
Maar dit zijn natuurlijk niet de enige evenementen van het weekend. De oude vertrouwde ruilbeurs is er weer, met ruim 200 meter stand, een twintigtal signerende (Nederlandse en Belgische) tekenaars, verschillende tekenfilms, een expositie die dit maal in het teken staat van de "display", en een teken- dan wel knutselwedstrijd rond het thema "Stripdieren". O, we vergeten iets heel leuks: de verrassing! Tijdens het Stripspektakel zien twee speciale stripuitgaven het licht, maar wat & hoe verklappen we nog niet! Een verrassing moet een verrassing blijven, niet waar...
Sportcentrum Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef 15, Valkenswaard. De kosten zijn ƒ2,50 per persoon, kleine personen betalen slechts ƒ1,-. Wie nog tafels wil reserveren voor de ruilbeurs moet snel zijn (wie 't eerst komt...); de kosten zijn ƒ17,50/350 Bfr. per meter op zaterdag, en ƒ10,-/200 Bfr. op zondag. Voor beide dagen samen geldt een speciaal tarief: ƒ22,50/450 Bfr.
Bel voor meer inlichtingen 04902-16473 (Nederland), of 011-661473 (België)

ZL POST service

Alle in deze rubriek vermelde artikelen kunnen besteld worden door het totaalbedrag over te maken naar gironr 3253937 of Amro Bank 44.06.30.959 tnv. Stichting Zet.El te Nijmegen. Levertijd ± 2 weken.

THE RIVER: jungle-zeefdruk van Bert van der Meij, in zwart en groen (60x84 cm, genummerd en gesigneerd) ƒ 35,00

WORDT VERVOLGD-INDEX: kompleet volledig alfabetisch overzicht van alle strips, artikelen en rubrieken in het voormalige stripmaandblad "Wordt Vervolgd" (16 pag. A4, met enkele "Pinguïns") ƒ 5,00

HIS MASTER'S ~~VOICE~~ FUCK: strip van Bert van der Meij, uit Music Maker (36 pag. 15x15 cm) ƒ 4,95

TANTE LENY PRESENTEERT /MODERN PAPIER / GEKLEURDE OMSLET /TALENT-INDEX: volledig overzicht van de strips in deze vier bladen, plus een herdruk van de zeldzame Talent nr. 6a (40 pag. A5) ƒ 5,00

TITANIC-INDEX: inhoudsopgave op titel & auteur, van het voormalige stripmaandblad "Titanic" (dik papier, 4 pag. A4).
Eerste index (nrs. 1 t/m 25): ƒ 3,50
Tweede index (nrs. 26 t/m 50): ƒ 3,50
Beide indexen (tegelijk besteld): ƒ 5,50

HEER LUXE MAGAZINE 1: verzamelde recensies van Vandermeij's "This land is my land" (8 pag. A5) ƒ 0,75

HEER LUXE MAGAZINE 3: verzamelde recensies van Breccia/Oesterhelds "De loden ogen" en Krigsteins "De overlevende" (16 pag. A5) ƒ 2,00

PRULLENBAK

De nieuwe Zwitserse uitgeverij **Alpen Publishers** heeft het fonds van Les Humanoïdes Associés overgenomen van Hachette, alsmede de 'crème de la crème' van Dargaud: de albums van Bilal, Goetzinger, Druillet, Mézières, Cabanes... Dat maakt deze uitgever in één klap tot één van de interessantste uitgevers op de Franstalige markt. En nieuwe projecten zijn er al: *Canal Choc*, een reeks waarin jonge auteurs onder supervisie van *Ravian*-tekenaar Mézières kunnen debuteren (de scenario's voor de strips zijn van de hand van Christin), *Armibal 5*, een science-fiction strip door het *Blanke Lama*-team Bess en Jodorowsky, en... *Jerry Spring*, door Franz en Bocquet, het team van *Kalïber .38* (te verschijnen bij Arboris). (MS)

Niet alleen Jerry Spring herleeft, maar ook **Comanche**. Eerst zou Marvano de opwekkingsceremonie voltrekken, nu heeft Rouge, de tekenaar van *De Hemelsluizen*, dit onfrisse werkje volbracht. Het resultaat ligt in de boekhandel; we zullen het er ongetwijfeld nog over hebben...
Tja, dat uit het graf jagen van in vrede rustende striphelden schijnt toch de fantasie van menig morbide uitgever te blijven prikkelen. Ondanks het feit, dat de meeste van deze zombies toch geen lang leven beschoren is: zo rust Jerry's verre neef Jan, ondanks de inspanningen van *revival*-onderneming Dupuis, alweer enige tijd onder de zoden. (Al eens van *crematie* gehoord, heren?) En zollega-avonturier Bernard P. 'leeft' dan nog wel, maar leidt, zoals dat voor de ondoden gebruikelijk is, een *kwijnend* bestaan: na twee verschikkelijke avonturen onder leiding van Greg en Dany, schijnt nu *Toenga*-tekenaar Aidans benaderd te zijn om Prince's lijden te rekken... (MS)

In het Franse blad *Corto* wordt momenteel het nieuwste verhaal van Manara voorgepubliceerd, **Voyage à Tulum**. Het bijzondere van dit verhaal is, dat het scenario van de hand is van de beroemde Italiaanse regisseur Fellini, die *Voyage à Tulum* oorspronkelijk had willen verfilmen. *Voyage à Tulum* is een zeer vreemd, psychedelisch verhaal; het is gebaseerd op Fellini's persoonlijke reiservaringen in Mexico en zijn ontmoeting met Carlos Castaneda, de schrijver van onder andere *De lessen van Don Juan*.
Manara hoopt binnenkort van start te gaan met *Little Nemo* (sic!), een strip die hij samen met Moebius zal maken; het scenario ligt al klaar! (MS)

Nu we het toch over meester Moebius hebben: het nieuwe verhaal van **Blueberry** zal bij de Humanoïden verschijnen (in het Nederlands dus bij Arboris??). Giraud/Moebius heeft hiertoe besloten nadat hij Casterman en de Humanoïden flink tegen elkaar had laten opbieden. Het heeft de auteur geen windeieren gelegd: per pagina Blueberry krijgt hij 5000 FF betaald (wat neerkomt op zo'n *f* 1650 / Bfr 30.000); bovendien ontvangt hij 13% royalties over de verkochte albums (wat zo'n beetje het *dubbele* is van wat een auteur normaal verdient!). (MS)

Op 26 maart j.l. opende **Professor Ich** haar deuren voor het grote publiek. De stripspeciaal- en informatiewinkel wil een centraal punt in Nederland worden voor alles wat met strips te maken heeft. Ze streeft naar een zo goed mogelijke informatievoorziening die bovendien goed bereikbaar moet zijn.
'Zoiets als het Stripschap eigenlijk zou moeten zijn, maar daar niet aan toekomt doordat zij met louter vrijwilligers werkt', zegt Paul Blom (ex stripwinkel Ambrosius). Samen met Hans Duncker (ex Stripschrift) stond hij aan de wieg van het nieuwe 'Centrum voor het Stripverhaal'. *'Ons uitgangspunt is dat de strip aan bekendheid moet winnen in Nederland. Ze is al te lang een ondergeschoven kindje geweest. Professor Ich komt voort uit liefde voor het beeldverhaal, maar natuurlijk moeten we ook de commercie niet vergeten. Anders gaan we weer de kant op van het liefdewerk-oud-papier van het Stripschap en Stripschrift.'* Professor Ich is dus gedeeltelijk een stripzaak zoals alle anderen. Maar met een toegevoegde waarde. In het informatieve gedeelte van de winkel kun je ongegeneerd rondneuzen in de boeken, knipsels, bladen, scripties, enz. die daar voor je klaar liggen. Daarnaast verzorgt Professor Ich, tegen betaling, boekpresentaties (incl. receptie) voor uitgeverijen, kunnen die uitgeverijen hun boeken op een speciale manier etaleren en zijn er regelmatig (kleine) exposities. Meer informatie: Koninginneweg 218, 1075 EL in Amsterdam (020 - 755663). (ML)

Short Americans: **The Comics Journal** nummer 138 bevat een lang interview met *Alan Moore* en heeft een *Sienkiewicz*-cover (portret van A.M.). Prijs: $ 4.95.
Er komen weer leuke **kaartensetjes** aan: voor $ 4.95 kun je binnenkort 10 *Love & Rockets*-kaarten kopen, door Gilbert en Jaime Hernandez, 10 *Krazy Kat*-kaarten of 10 *Frankenstein*-kaarten van de hand van Berni Wrightson; de meeste daarvan zijn afkomstig uit zijn beroemde boek, maar er zijn ook 3 niet eerder gepubliceerde bij!
Het twaalfde nummer van **Classics Illustrated** wordt *The island of dr. Moreau* van H.G. Wells, door Steve Grant en Eric Vincent. Batmann nummer 452-454 wordt een driedelige miniserie, getiteld *Dark knight, dark city*, door Peter Milligan, Kieron Dwyer en Dennis Janke. (MS)

In het juni-nummer van het maandblad **O** (dat zichzelf promoot met de licht ironische slogan "Eindelijk een blad dat nergens op lijkt") een interview met Kamagurka en Herr Seele. Interviewer Jacky Huys ondervraagt de heren met name over hun televisie-werk, maar ook de onderschatte rol van Herr Seele en Kama's mening over critici komen ter sprake. O is in elke tijdschriftenwinkel te koop en kost *f* 7,50/Bfr 145. (PK)

Frank, de tekenaar van *Ragebol*, is bezig met een strip, die zich in een dierentuin zal afspelen. Werktitel: *Le zoo*. Scenario: Philippe Bonifay. Waarschijnlijk worden het twee albums (één van 60 en één van 40 pagina's). Maar loop nog niet naar je stripdealer, want Frank kennende zal het eerste boek niet vóór het einde van volgend jaar verschijnen. Frank: *"De basis voor het verhaal is de dierentuin, -een concentratie van natuur, in fysieke en psychische zin. Het uitgangspunt is een Russisch (bij)geloof, dat zegt: wie zijn neus verliest, raakt ook zijn ziel kwijt. Mijn verhaal gaat over een jonge vrouw in Siberië, die probeert haar ziel terug te vinden. Behalve die vrouw zijn er drie belangrijke personages: Célestin, de directeur van een dierentuin, Manon, een wat simpel iemand, die je kunt beschouwen als de ziel van de dierentuin, en Buggy, een beeldhouwer van dierfiguren; zijn persoon heb ik gefnspireerd op Rembrandt Bugatti, een tijdgenoot van iemand als Egon Schiele; Rodin beschouwde Bugatti als een meester."* (MS)

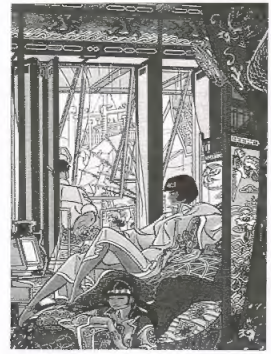

Na lang wachten is eindelijk de eerste reeks prenten verschenen van *De Serie* van **Henk Kuijpers**. "De tegenspeelsters" van Franka, te weten Furora, Loloa, Ava Aadelaar en Mai Mai, staan in prachtige kleuren op vier offsetposters van 30 bij 40 cm. De prenten zitten in stevige plastic mappen, die in een later te verschijnen ringband passen (samen met de volgende reeksen rond telkens een ander thema). De Serie heeft een genummerde en gesigneerde oplage van 675 ex. en is voor maar *f* 49,50 bij diverse stripwinkels te koop. Als jouw winkelier 'm niet heeft, kun je terecht bij Griffioen Grafiek, Koningsstraat 20, 1213 AX Hilversum. Telefoon 035-43153. Je moet er dan wel op rekenen dat er voor verzending *f* 7,50 aan kosten bij komt. (PK)

Of er mensen zijn die het blad lezen weten we niet, maar in elk geval blijft **Striptuur** verschijnen. Vanaf het achtste nummer heeft het zelfs een full-color voorplaat. Het blad telt 36 pagina's (zwartwit) en bevat een aantal amateurstrips die sterk uiteenlopen, zowel wat betreft tekenstijl en verhaalgenre, als wat betreft de kwaliteit van de tekeningen en teksten. We zullen er verder maar niks over zeggen, behalve dat sommige auteurs (bv. Hans Kloens, Guus Calicher, Tromp Meesters en Van Oudenaarden, John Erkelens) al zo professioneel *tekenen*, dat zij met wat geluk en de juiste scenarist het wel zullen redden in de stripwereld. Voor de rest oordeel je zelf maar. Striptuur is te koop in de stripwinkel voor f 4,95 en het verschijnt om de 2 maanden. Het adres is: Postbus 598, 2501 CN Den Haag. (PK)

Wie zich afvraagt wat de jonge Belgische tekenaar **Alec Severin**, behalve het recent bij uitgeverij Sherpa verschenen *Lisette* (zie Het Laatste Oordeel), nog meer gemaakt heeft, moet wel teleurgesteld zijn met het antwoord: Severin publiceerde tot op heden slechts twee zwartwit albums bij de Franstalige uitgeverij Deligne: *Gratin* en *A story of war*. Maar een bijna 200 pagina's dikke griezelstrip, *L'intrusion*, ligt al klaar en Severin is momenteel bezig met een stripbewerking van H.G. Wells' klassieke roman *De tijdmachine*. Dit album zal in mei 1991 bij uitgeverij Claude Lefranq verschijnen. (MS)

Een greep uit de inhoud van het **Sjors en Sjimmie Stripblad** is in deze rubriek bijna traditie geworden. Maar wat wil je ook als de redaktie iedere keer weer garant staat voor de nodige verrassingen. In ons vorige nummer meldden wij al dat Gerrit de Jager met *Roel en zijn beestenboel* terug is. Met ingang van nummer 12 komt daar ook nog eens *Liefde en Geluk* bij. Nummer 13 staat (hoe kan het ook anders) in het teken van het WK. Robert van der Kroft zorgt voor een WK-cover, *Roel Dijkstra* is terug met een kort verhaal (getekend door de Joegoslaaf Mariринko), Gezellig en Leuk verzorgen de postpagina, de *Familie Fortuin* laat van zich horen met *'Oranje Boven'*, en ook *Mannetje en Mannetje, Knudde* (2x), *Sjors en Sjimmie* en *Jean Pierre* staan in het teken van het voetbal. In nummer 14 gaat de nieuwe *Jeremiah* met zeven pagina's van start. In de daarop volgende nummers zullen steeds zes pagina's van het verhaal (*Alex*) gepubliceerd worden. Nummer 15, tenslotte, is een nummer waar hele volksstammen op hebben zitten wachten. *Agent 327* is terug! Door de drukke werkzaamheden van Martin Lodewijk zal *Cocoine en Commando's* met slechts twee pagina's per nummer gepubliceerd worden. Maar na zo'n lange periode van onthouding zullen we ook van zo'n klein lijntje wel aan het trippen komen. (ML)

Dit stukje kun je eigenlijk wel overslaan. Geen hond zal het namelijk geloven. In de PrullenBak van het vorige nummer haalden we een geintje uit, door een nogal 'heavy' kommentaar te plaatsen op *Het Felix Flux Museum* van **Gleever**. De grap was dat Gerard Leever in de strip die hij voor dat nummer maakte (op pagina 31) diezelfde tekst in ZozoLala las. En de betreffende tekst was uiteraard van Gerard zelf. *Iedereen* vond het een geslaagde grap: de redaktie van Sjors en Sjimmie Stripblad, Gerard Leever zelf, en wij natuurlijk ook. Maar, nu zijn er tekenen dat dat kursieve woordje hierboven niet terecht is. Het schijnt dat er lieden rondlopen die de grap *niet* begrepen hebben (ik zêi toch al dat je dit niet zou geloven). Die mensen willen we aanraden om *ale* ze dit blad al zo bloedserieus nemen, het in elk geval *helemaal* te lezen. (WK)

OUDE NUMMERS ZOZOLALA:

1-2-3-4-5-6-7-8-9 UITVERKOCHT **10** STUDIO ARNHEM, LUXE ALBUMS, STAMBOOM VAN DE FRANSTALIGE STRIP (24 PAG.) **11** *VAN WULFTEN (16 PAG.)* **12** *VRIJ TEKENEN (16 PAG.)* **ZOZOLALA KLASSIEK** *HERDRUK VAN DE NRS. 1 T/M 12 IN GELIJMDE SOFTCOVER (196 PAG.)* **13-14-15-16-17-18-19-20** UITVERKOCHT **21** *TARDI, STRIPS IN DUITSLAND, KNIPPEN EN PLAKKEN (16 PAG.)* **22** UITVERKOCHT **23** *JOHN DIFOOL, BLAKE EN MORTIMER (20 PAG.)* **24** BERCK, JEF NIJS (16 PAG.) **25** UITVERKOCHT **26** *EISNER, GEWELD IN STRIPS (16 PAG.)* **27** UITVERKOCHT **28** *BOURGEON, BIEBEL, STRIP-TOP-100 ALLER TIJDEN (16 PAG.)* **29** UITVERKOCHT **30** LOUISE BROOKS, HISLAIRE (16 PAG.) **30 LUXE** IDEM OP ZWAAR, GLANZEND PAPIER **31** MILTON CANIFF, STEVE CANYON-STRIP, DUITSE STRIPS, A. DEN DOOIER (20 PAG.) **32** RAVEN EN ROUFFA, DE VERDWENEN JUWELEN (28 PAG.) **33** WINDIG EN DE JONG, URGO - ZOON VAN FNIRWAK, BRT-STRIPKWIS, DE ONNOEMBAREN (16 PAG.) **34** UITVERKOCHT **35** PRATT, BRECCIA (24 PAG.) **36** FRANK MILLER, E.P. JACOBS, THE MUMMY (24 PAG.)
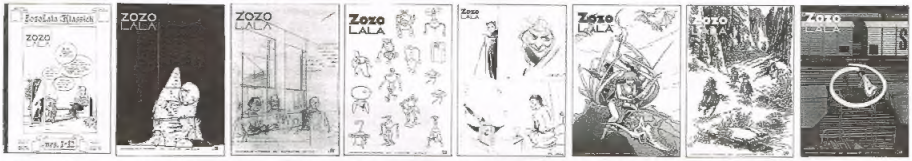
37 TIJDVOGEL, CRAENHALS, STRIP-TOP-100 ALLER TIJDEN, NIEUWJAARSKAARTEN, HET TALENT GIUSTO PINELLI (28 PAG.) **38** DE OVERLEVENDE (KRIGSTEIN), DORP IN DE RIVIER, ANGOULEME, KORT AMERIKAANS (24 PAG.) **39** SAMBER, YSLAIRE, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **40** CYRRUS, DORP IN DE RIVIER, K.A. (20 PAG.) **40 BIS** SPECIAAL DUBBELNUMMER OVER ALBERTO BRECCIA EN BERNIE KRIGSTEIN, MET VAN BEIDE EEN KOMPLETE KORTE STRIP (44 PAG.) **41** STERNE, HARRY BALM, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **42** ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURKA, K.A. (24 PAG.) **43** PETER DE WIT, K.A., NIEUWJAARSKAARTEN, STRIPLICHTPUNT '88 (20 PAG.) **44** GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS, K.A. (20 PAG.) **45** WATCHMEN, STRYPTOGRAM (24 PAG.) **46** HAUSMAN, JACOBS, K.A. (24 PAG.) **47** JULSING, STRYPTOGRAM-OPLOSSING, K.A. (24 PAG.) **48** BERTHET, ROMITA SR., K.A., WATCHMEN (20 PAG.) **49** BOB DE MOOR OVER SATO 2, LOMBARD/BLITZ/HET RAADSEL/ ARBORIS-NIEUWS, NIEUWJAARSKAARTEN 1990, ANGOULEME, K.A. (20 PAG.)

ALLE NOG LEVERBARE **OUDE NUMMERS** VAN ZOZOLALA KOSTEN F 2,50 PER STUK, MET UITZONDERING VAN **30 LUXE**, DIE F 3,50 KOST, EN **40 BIS**, DIE F 8,50 KOST. DE *KURSIEF* VERMELDE NUMMERS ZIJN BIJNA UITVERKOCHT (MAXIMAAL 5 EXEMPLAREN). DE HERDRUK VAN DE EERSTE TWEE JAARGANGEN (**ZOZOLALA KLASSIEK**) KOST F 30,00. ALLE BEDRAGEN ZIJN INKLUSIEF VERZENDING. BESTELLEN IS ALLEEN MOGELIJK DOOR OVERMAKING VAN HET TOTAALBEDRAG OP AMRO BANK REK.NR. 44.06.30.959 OF POSTBANK GIRO 3253937, TEN NAME VAN STICHTING **ZET.EL** TE NIJMEGEN, MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE NUMMERS. LEZERS IN BELGIE KUNNEN OOK BESTELLEN DOOR ONS EEN EUROCHEQUE TE STUREN.

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar de door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staat de prijs in Hfl/Bfr. Het cursieve kommentaar is van de ZL-redaktie.

Week 24 - 11 juni t/m 17 juni

DE BLANKE LAMA 3: De drie oren (Jodorowsky/Bess) Arboris; 8,95/180. Gekart: 16,95/340
ERIK OF HET KLEIN INSECTENBOEK (Bakker/Morjeau, Michiels) Standaard; 7,95/145. *Naar Godfried Bomans.*
NIKODEMUS 3: Het Van Hopper mysterie (Wininger) Arboris; 7,95/145. Gekart: 16,95/340
SJORS EN SJIMMIE 20: Hot dogs, Big Balloon; 7,50/150

Week 25 - 18 juni t/m 24 juni

BESSY NATUURCOMMANDO 18: Heren van het woud (Broeckx) Standaard; 5,50/99
DE BESTE VERHALEN VAN DONALD DUCK 63: Donald Duck als hopman, Big Balloon; 6,75/140

Week 26 - 25 juni t/m 1 juli

HET FELIX FLUX MUSEUM 1: De roep van het masker (Leever/ De Boer) Big Balloon; 7,50/150
DE PARTNERS 12: Megamonster (Brugman/Post) Big Balloon; 7,50/150

Verder verschijnt in juni

COLLECTIE CODE: DE GEZANT 1: De duivels van Maletor (Lepage/Pernin) Lombard; 7,95/145
COSTA 3: Bolivia Coca (Jarry) Lombard; 7,95/145. *Met dank aan Escobar en Estevez.*
FOLLIES 20: William, Loempia; 12,50/240
FOLLIES 21: Angie 3, Loempia; 12,50/240
FOLLIES 22: 120 dagen van Sodom, Loempia; 12,50/240
FOLLIES PLUS 4: Juliette (Crepax) Loempia; 21,90/395 gekart.
THE GRAND SLAM 1: De derde arm van Kan Shin (Reding) Lombard; 7,95/145. *Weer eens wat andere dan voetbal.*
LODEWIJK 1: Wat is zonde (De Smet) Torpedo; 195,00 *Luxe, genummerd en gesigneerd, oplage 96 ex. met in elk daarvan een origineel van een Lodewijk-gag.*
PROFESSOR STRATUS: Het graf in de sneeuw (Counhaye) Lombard; 7,95/145
ROSSO STANTON 1: Orïent-Express (Micheluzzi) Loempia; 16,90/300
SHERPA 7: Gerommel in de Rouergue (Tardi/Christin) Sherpa; 12,50/250. *Tardi's eerste lange verhaal. Tevens voorloper van de Voorbijganger-reeks van Bilal en Christin.*
URBANUS 26: De Spellekeszot (Linthout/Urbanus) Loempia; 5,95/98
VERHALEN EN LEGENDEN: Gauguin en Van Gogh (Matena) Lombard; 19,95/360. *Mijn God, Van Gogh! Net nou 't gezellig werd.*

Niet aangekondigd, maar toch verschenen

AXEL MOONSHINE 20: 'n Zekere meneer Ko (Ribera/Godard) Vaisseau d'Argent; 7,95/145. *Van een zekere meneer Mike vernemen wij dat het fantastisch mooi is.*
BAANBREKERS: Charles de Foucauld (Jijé) Dupuis; 19,95/395.
BOB MORANE: De kristallen torens (Vernes/Attanasio) Ed. Cl. Lefranc; 8,90/160
CREATION: Villa "Twee Rozen" (Moynot) Loempia; 21,90/395 gekart. *Zwart-wit.*
NERO WOLFE: Het verbond van de angst (Toymans/De la Royère) Ed. Cl. Lefranc; 7,95/145
URBANUS 25: De 7 plagen (Linthout/Urbanus) Loempia; 5,95/98

KOLOFON

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.El te Nijmegen. ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op pagina 2 vermelde stripwinkels
REDAKTIEADRES: Biezenstraat 151, 6541 ZS Nijmegen, NL
FINANCIËN:
Postbank giro 32 5 39 37 en Amro Bank rekeningnr. 44.06.30.959 ten name van Stichting Zet.El te Nijmegen
ABONNEMENTEN:
Een jaarabonnement (6 nrs.) kost f 18,00, een abonnement voor twee jaar (12 nrs.) kost f 30,00. Beide zijn alleen te verkrijgen door storting van het bedrag op bovenstaande giro- of bankrekening, met vermelding van: *Abonnement ZL miv. nr.....*
FOREIGN SUBSCRIPTIONS: F 18,00 (1 YEAR) OR F 30,00 (2 YEARS) BY INTERNATIONAL MONEY ORDER PAYABLE TO ZET.EL, BIEZENSTRAAT 151, 6541 ZS NIJMEGEN, HOLLAND

REDAKTIE:
Carl Bieker, Mike Leenders, Wiel Weijers en Ton van der Wielen
VORMGEVING EN OPMAAK:
Peter Kuipers en Marinia Verbeek
VASTE MEDEWERKERS:
Paul van Gremberghen, Peter Leysen, Bert van der Meij, Mat Schifferstein, Hedy Stegge en Kees Verhulst
MEDEWERKENDEN AAN DIT NUMMER:
Marije Bijl, Dave McKean en Sigge Stegeman

© 1990
Het copyright voor de vormgeving, de artikelen,en voor de strips en illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: SSN Nijmegen **Oplage:** 7000 ex.

DORDRECHT

ZONDAG 19 AUGUSTUS 1990 ★ 11.00u

STRIPFESTIJN OP HET SCHEFFERSPLEIN

15 JAAR SJORS

MET DANK AAN HERGÉ